

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יו"ד שבט

מתורגם ומעובד לפי השיחות של לקוטי שיחות חלק טז

(תרגום הפשוט)

יוצא לאור על ידי

„מכון לוי יצחק“

כפר חב"ד ב'

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים וארבע לבריאה

יו"ד שבט

א. יום הסתלקות הצדיק –

לימוד הוראה לעבודת האדם

משמעותו של יום הילולא והסתלקות של צדיק, שבו עולים „כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו“¹, היא (עבורנו) בעיקר להתבונן ב„מעשיו ותורתו ועבודתו“ של בעל הילולא, כדי להסיק מכך הוראה לחיי היום-יום של כל אחד מההולכים בעקבותיו, במעשיו ותורתו ועבודתו של האדם.²

כיון שאצל כל יהודי רבים הם הענינים הנכללים במעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו, ועל־אחת־כמה־זכמה אצל נשיא ישראל, לפיכך לא תמיד ברור וגלוי מהי הנקודה העיקרית שבעבודתו, שממנה צריך ללמוד את ההוראה העיקרית. אך בעניננו – יום הסתלקותו של כ"ק מו"ח הרבי – יש הוראה ברורה – תורתו (מלשון הוראה)³ של בעל הילולא, וזהו המאמר על ד"ה „באתי לגני“, שהרבי בעל הילולא בעצמו הכינו ליום ההסתלקותו, שמתורה זו יודעים במה צריכה להיות ההתבוננות העיקרית ביום הילולא שלו, ומה צריך ללמוד מכך לגבי עבודת האדם למעשה בפועל.

ב. הזיזות – ענין כללי בעבודת

ה'

בסוף המאמר מדבר הרבי אודות השיבות הזריזות בעבודת ה' בקיום התורה והמצוות, כי „מי הוא היודע עתו וזמנו“, כנאמר במדרש⁴

1) אנה"ק סי' נד (קמז, א"ב). ושם מבאר שכן הוא בשעת ההסתלקות, אבל מזה מובן שכ"ה גם בנוגע ליום השנה, שהרי בכל שנה ושנה חוזרות וניעורות הארות וההמשכות שבפעם הראשונה, כידוע (ראה רמ"ז בספר תיקון שובבים הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט). וראה אנה"ק סי' יד (קכ, ב), „בכל שנה ושנה יורד כו“.

2) ראה אנה"ק שם (קמז, ב); והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו כו'. וראה גם סי' כח שם (קמח, א), „שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה כו' מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה כו'“. וראה סידור שער הל"ג בעומר (דש, ב"ג).

3) חז"ג נג, ב.

4) דב"ר פ"ט, ג.

„אין לומר המתינו לי עד שאעשה חשבונותי ועד שאצוה לביתי“,

המסקנה המתבקשת מכך היא⁵, שהזריזות בעבודת ה' אינה רק פרט בעבודה, כמשמעות הפשוטה של מאמר חז"ל⁶, „אין מחמיצין את המצוות“, אלא זהו ענין החשוב לעבודה בכלל, שבלעדיו אפשר להפסיד את כל העבודה. וההוראה „אין אדם שליט לומר...“ אמורה לגבי כל יום ורגע של כל משך ימי חייו עלי אדמות, מאה ועשרים שנה.

ויותר מכך נאמר ברמז במאמר חז"ל שהוזכר לעיל „אין מחמיצין את המצוות... אם באת מצוה לידך עשה אותה מיד“. אם מתרשלים בקיום מצוה, הרי במקום „ושמרתם את המצוות“ – „את המצוות“ – נעשה „חמץ“, ההיפך מן המצוה⁷.

ובתחילת המאמר מדובר על הענין שבו צריכה להיעשות העבודה, שבו צריכה להיות הזריזות, בכך ש„נתאוה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים“⁸.

ג. הדיוק בלשון „נתאוה... זירה בתחתונים“

אמנם, בכל פעולה של יהודי בקיום התורה והמצוות, וכן ב„כל מעשיך יהיו לשם שמים“⁹ ו„בכל דרכיך דעהו“¹⁰, מתהווה דירה לה' יתברך בתחתונים ומתממשת „תאות“ הקדוש־ברוך־הוא¹¹,

אך בכל זאת מובן שההוראה שיש ללמוד מיום הילולא לגבי הענין של „נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים“ אינה רק המרצה כללית לעבודת התורה ומצוותיה באופן כללי,

5) ראה גם לקו"ש (המתורגם) ח"ז ע' 90.

6) מכילתא ופרש"י בא יב, יז.

7) ראה שם „כדדך שאין מחמיצין את המצוה כד אין מחמיצין את המצוה אלא אם באת מצוה לידך עשה אותה מיד“.

8) תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו.

9) אבות פ"ב מ"ב.

10) משלי ג, ו. טושו"ע או"ח סי' רלא.

11) ראה תניא פל"ר לו.

יכולה האלקות להתגלות.

לעומת זאת מצד עצמותו, שאינה מוגבלת בהעלם וגילוי, והיא מעל למגבלות ושינויים, כיון שמציאותו מעצמותו¹⁹, לכן „המשכתו“ (עד כמה שקיים מושג זה של המשכה בעצמות²⁰) היא באופן של „דירה“, קביעות²¹. ודוקא בתחתונים, כיון שהעולמות העליונים – הגילויים, אינם „כלי“ לעצמותו יתברך, שהרי הם ירידה מאור פניו יתברך^{21*}, דוקא בתחתונים ששם אינו קיים מושג של גלויים, שם יכולה להתהוות דירה לעצמותו יתברך²².

ד. שלושה ענינים אלו בעבודת

האדם

לפי זה מובן גם לגבי עבודת האדם, שהעשייה „לו יתברך דירה בתחתונים“ צריכה להתבצע באופן כזה שיתאים להיות דירה לעצמותו יתברך דוקא בתחתונים, כמפורט להלן.

(א) „לו יתברך“ – העבודה צריכה להתבצע רק „לו יתברך“, רק לשם ביצוע הרצון שלו, ה„נתאה“ של עצמותו יתברך, שלא על מנת לקבל פרס²³ ואף לא לשם דביקות באלקות, ואף לא כדי שהאדם העובד יגשים את כוונת הקב"ה²⁴, אלא רק כדי שתתממש „תאותו“ של הקב"ה²⁵.

19 אגה"ק סי' כ (ק, ב). ובארוכה בהנסג בהערה 17.
20 ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א'קאמ. ד"ה תקעו

תריצ"ד (תשי"א) פ"ב.

21 ולכן עיקר ענין ה„דירה“ – קביעות, תהי' בביהמ"ק השלישי דוקא, כיון שהוא, בניגוד דקוב"ה – מבחי' עצמותו, ולכן יהי' קיים בקיום נצחי, משא"כ בית ראשון וב' שהם „בניגוד דבר נש“ – מבחי' הגילויים, לית בי' קיומא כלל“ (זח"א רכא, א. בפ' הכותב דפרשתנו בשלח טו, יז), „מכון לשבתך פעלת הוי' מקדש אדני כוננו ידך“. ח"א כה, א. וראה פרי"י עה"פ: ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד לעתיד לבוא כו'. ראה בארוכה לקו"ש המתורגם ח"ט ע' 27 ואילך. וש"נ.

* 21* תניא פל"י.

22 ראה גם ד"ה מצותה משתשקע החמה תרע"ח. ספר המאמרים באתי לגני ע' לב ואילך. וש"נ.

23 אבות פ"א מ"א.

24 ראה ד"ה ואתם תהיו לי תרי"ס. ד"ה ואת התרומה עת"ר. וראה שם סד"ה תקעו, ד"ה בסוכות.

25 להעירי מבחי' בני עלי' (תניא ספ"י).

אלא הוראה מסויימת¹² – ענין מסויים שהוא צריך להיות עיקר עבודת האדם בימינו אלה, בהתאם ל„מעשיו ותורתו ועבודתו“ של בעל ההילולא.

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את הדיוק בלשון שמציין הרבי במאמר „נתאה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך¹³ דירה בתחתונים“, שבתאה זו ישנם שלושה פרטים: (א) לו יתברך, (ב) דירה, (ג) בתחתונים.

(א) „לו יתברך“ – הדירה היא לעצמותו¹⁴ יתברך, ולא רק לדרגות של אורות ו„גילויים“, (ב) „דירה“ – הימצאותו של עצמותו יתברך למטה אינה באופן ארעי, אלא באופן של „דירה“ – בקביעות¹⁵. (ג) „בתחתונים“ – הדירה לעצמותו היא דוקא בתחתונים, ולא בעולמות העליונים¹⁶.

שלושה ענינים אלו כרוכים זה בזה: מצד הדרגות של „גילויים“ ואפילו הנעלים ביותר, הרי כיון שמציאותם אינה מעצמותם, ובמיוחד שגילויים הוא ברצון, לא תיתכן בהם אפשרות של „דירה“ – קביעות, כי מציאותם אינה מציאות אמיתית מצד עצמם¹⁷.

וכיון שיש הגבלה מסויימת למציאות¹⁸, הרי מובן, שהגילוי הוא רק במקום שבו קיים ענין של כלי לגילוי אלקות. ואילו בתחתונים, שאינם כלי לאלקות כלל, שם כביכול, אינה

12 ראה קונטרס התפלה פ"ג. קונטרס העבודה פ"ו. ועוד.

13 בתניא שם (ובכמה מקומות בדא"ה) הלשון „נתאה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים – הרוספה דתיבת, ית" – ראה לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך.

14 אה"ת בלק ריש ע' תתקצו. המשך תרס"ז בתחלתו (ס"א) ובכ"מ.

15 בפרטיות יותר, בלשון „דירה“ יש ב' פרטים (ראה לקו"ש המתורגם ח"ד ע' 35. ועוד. וראה הנסמך בהערה שלפנ"ז): (א) שנמצא בה כל הנמצא, (ב) ושהעצם נמצא בה בגילוי – ומתאמים ב' ענינים אלו (שב„דירה“) לב' הענינים („לו ית"ו, ו„דירה“). שבפנים.

16 תניא שם. וראה בהבא לקמן גם לקו"ש המתורגם ח"ו ע' 21 ואילך ובהערות שם. וראה לקמן בפנים.

17 ראה המשך תרס"ו ע' קסט ואילך. ע' תלב ואילך.

18 ד"ה בסוכות תרס"ד. וראה ד"ה ביום שמחתכם תרנ"ז. הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח. ובכ"מ. וראה ספר הערכים ח"ב ע' א"א"ס (א) סוף ג"ד. וש"נ.

18 ראה המשך שם ע' קסח.

ההילולא בסוף המאמר הנ"ל²⁷ – „למעלה מטעם ודעת“. והרי עבודה תוך מסירות נפש מצביעה על כך שאין הוא עושה זאת למען שכר רוחני וכדומה, למען שלימות מציאותו, ואפילו לא כדי לדבקה בה' יתברך, אלא רק „לו יתברך“, ומציאותו העצמית אינה קיימת בעבודה²⁸. ובמיוחד, כאשר, כפי שהיה אצל בעל ההילולא „שהשליך חיוו מנגד²⁹“, כפשוטו, עבור הפצת התורה וחיווק היהדות³⁰.

ודרך העבודה בתוקף ובמסירות נפש היתה אצלו באופן תמידי במשך כל תקופת נשיאותו, והתבטאה בכל האופנים של מסירות נפש.

כפי שדובר כבר בהרחבה²⁶, אודות ההבדל שבין שלוש התקופות השונות של „עשר שנים“ במשך שנות נשיאותו בעולם הזה, שבכל אופני העבודה השונים זה מזה היתה אצלו אותה מסירות נפש עילאית.

בנוסף לכך שעצם העבודה תוך מסירות נפש אינה עראית, אלא נעשית בקביעות ללא שינויים, כי זוהי עבודה מצד עצם הנשמה, שמעל לשינויים – גם התבטאה העבודה באופן הגלוי של מסירות נפש, שבכל הסוגים השונים של העבודה היתה אצלו אותה מסירות נפש.

אמנם, עבודת הרבצת התורה וחיווק היהדות ועד להפצת מעיינות החסידות נעשתה אצלו בכל התחומים, אך בכל זאת ניכרה השתדלות מיוחדת ב: א) ארגון קבוצות ושיעורים ללימוד הלכה למעשה לקראת רבנות, כדי להכשיר מורי-הוראה למעשה, שיגור רבנים לקהלות ומושבות יהודיות שונות, וכדומה. ב) הפצת קיום המצוות המעשיות בין כל סוגי היהודים, על ידי פעילות מעשית, כגון: שיגור שליחים לבניית מקואות, שיגור מוהלים, וכדומה.

ב) „דירה“ – העבודה חייבת להתבצע באופן של קביעות. כלומר, שלא יחולו שינויים באופן ובתמידות של עבודתו כל הזמן, כי שינויים אלו מצביעים על כך שהעבודה אינה נעשית באופן של „דירה“ – קביעות, אלא באופן „עראי“.

ג) „בתחתונים“ – העבודה צריכה להתבצע בעיקר בענינים תחתונים, הן לגבי התורה, הן לגבי המצוות, וכך גם לגבי ישראל (כפי שיוסבר בהמשך).

גם שלושה ענינים אלו בעבודת האדם כרוכים זה בזה:

כאשר עבודתו של האדם היא לצורך מציאותו העצמית, ואפילו כדי להתדבק באלקות (או אפילו בדרגה נעלית יותר: ברצונו לקיים את רצון הבורא, אך בעבודתו מעורבת התחושה שהוא מבצע את רצון ה') – אז יכולים לחול שינויים בעבודתו, בהתאם לרגש האהבה והדביקות שמתעורר בו באותו זמן. אין זו קביעות – דירה. וכן יש הבדל אם העבודה היא בענינים נעלים או בענינים תחתונים שלגביהם אינו מרגיש (בעבודה זי) חיות ותענוג.

דוקא כשעבודתו היא „לו יתברך“, להשלים את רצון ה', אז כל הענינים המביאים לידי השגת הכוונה, שווים אצלו, ובמילא עבודתו היא באופן של קביעות והתמדה – „דירה“, וכיון שתאותו של הקדוש-ברוך-הוא היא „להיות לו יתברך דירה בתחתונים“, עבודתו היא בעיקר בענינים תחתונים.

ה. עבודת בעל ההילולא – מסירות נפש

אופן עבודה כזה, בכל שלושת הפרטים המוזכרים לעיל, ניכר היה בגלוי אצל בעל ההילולא עצמו:

כידוע, וכפי שכבר דובר על כך פעמים רבות²⁶, היתה עבודתו של בעל ההילולא בהרבצת התורה ובחיווק היהדות מסכת רצופה אחת של מסירות נפש, כלשונו של בעל

(26 ראה לקוטי [המתורגם] ח"י"ח ע' 328 ואילך, וש"נ. ובכ"מ.

27 פ"ה.

28 להעיר מתניא רפ"ט.

29 תו"א צט, ב (וראה לקו"ת ויקרא ד, ג) – לענין

מסנ"פ.

30 שזה גם למעלה מענין המסנ"פ על קדוש השם (המבואר בהנ"ל הערה הקודמת). וראה המשך ההילולא פ"א שבשביל ניצוח המלחמה „גם חיוו משליך המלך מנגד“. ולהעיר מההפרש בין מסנ"פ דאברהם ומסנ"פ דרע"ק (סה"מ הש"ש ע' טו. 30. וראה סה"מ באתי לגני ע' לא).

וכן קיימת כוונת המצוות, וכדומה. לעומת זאת, בזמן שבית המקדש קיים, יהודי שאינו יודע כלל הלכות קרבנות, אלא סומך על הכהן המקריב את הקרבן (ולוי בדוכנו וישראל במעמדו)³⁶, מקיים את המצוה ואת חובת הקרבת הקרבנות המוטלת עליו.

ביתר פירוט: קיום המצוות למעשה הוא בבחינת „תחתונים” יחסית לדיבור שבמצוות, ועוד יותר יחסית לכוונת המצוה במחשבה ולב. בדומה לכך מובן לגבי היהודים, שעמם לומדים תורה: הלימוד של תיגוקות של בית רבן, ובמיוחד בתחילת הלימוד – לימוד אל"ף בי"ת וכדומה, הוא בבחינת „תחתונים” לגבי סוגי התלמידים שעמם לומדים.

ז. העבודה בבחינת „תחתונים רק כאשר עובדים „לו יתברך”

לפי זה מובן כיצד העיסוק בשלוש הדרגות האמורות ב„תחתונים” אפשרי רק כאשר העבודה מתבצעת „לו יתברך”, ולא למען תועלת ושלימות עצמית.

כאשר האדם מחשיב עצמו למציאות כלשהי, הוא עוסק בהתלהבות בעיקר בדרגת העליונים שבתורה, בשכל, ויותר מכך באור האלקי המאיר בתורה. ולכן הוא מוכן ללימוד עם יהודים שהם כלים מתאימים לסוג לימוד זה, הן בנגלה שבתורה, ועל־אחת־כמה־זוכמה בפנימיות ובסודות התורה. שאז רואים את התפשטות האלקות וגילויה בעולם.

אבל בלימוד לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא, וכן בלימוד של אל"ף בי"ת עם תיגוקות של בית רבן – בכך אין הוא עוסק ומתלהב, אין הוא רואה בכך את ה„עושר”, ואת גילוי שמו יתברך.

וכך גם לגבי קיום המצוות, חיותו העיקרית היא בכוונת המצוות, לדבקה בו יתברך, ולא כל כך במעשה המצוה, בקיום רצון העליון. רק כאשר עבודתו היא „לו יתברך”,

ג) חינוך על טהרת הקודש של תיגוקות של בית רבן, יסוד חדרים, שליחת מלמדים וכדומה. וכל הענינים הללו הם בבחינת „תחתונים” בתורה ובמצוות עצמן, כדלהלן.

ו. „עליונים” ו„תחתונים” בלימוד התורה, בקיום המצוות ובסוגי התלמידים

ההסבר לכך הוא: בלימוד התורה יש אופנים שונים, החל מלימוד התורה אשר למעלה במתיבתא של הקדוש־ברוך־הוא, ומתיבתא דרקיעא³¹, ועד לאופן לימודה למטה. וגם למטה יש דרגות רבות, כגון – לימוד באופן של „דרוש וקבל שכר”, „יגדיל תורה ויאדיר”³², והלימוד „לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא”³³.

ובאופן כללי זהו ההבדל בין „עליונים” בלימוד התורה לבין „תחתונים” בתורה: כאשר לומדים באופן של „יגדיל תורה ויאדיר”, ולא לצורך הלכה למעשה, עוסקים בעיקר בשקלא־וטריא שבתורה, והתענוג והחיות הם בהבנת התורה. ואילו כאשר לומדים „לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא”, אין שקועים בשקלא־וטריא ובחכמת התורה, אלא בעיקר בידיעת ההוראה הנובעת מכך למעשה.

וכך גם לגבי המצוות המעשיות: בנוסף לכך שזוהי דרגה של תחתונים יחסית ללימוד התורה בכלל³⁴, קיים במצוות פן כפי שהן „מצד” התורה, בדומה לענין של „כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה...”³⁵. ישנם כמה מקרים, שבהם אי אפשר לקיים את המצוה במעשה ממש, ובמקום זאת עוסקים בתורת המצוה, ולמרות זאת נאמר על כך, שהעיסוק בתורה הוא כאילו הקריב.

31 ראה ב"מ פו, א. זח"ג רג, ב. לקו"ת תוריע ד"ה בגמ' בי"מ (כב, סע"ב ואילך) ושם בסוף המאמר (כד, ד). וראה לקוטי דיבורים ח"א ט, א.

32 ישע"י מב, כא. חולין טו, ב.

33 יומא טו, א.

34 ראה בארוכה תניא פל"ו.

35 ראה מנחות קי, א. שו"ע אדה"ו או"ח מהדר"ת ס"א

ס"ט. מהד"ק שם ס"א ואילך.

36 ואף מי שלא הי' בלבו לשם אחד מכל אלו (,ששה דברים הובח נזבח") כשר שהוא תנאי בי"ד (זבחים מו, ב).

אבל בהלכות אורח חיים הוא עלול להשלות את עצמו שהוא מסוגל להיות „פוסק” – הוא יציין בקיצור שולחן ערוך (בלשון הקודש, ואם אין הוא מבין לשון הקודש – באנגלית, בצרפתית וכדומה) וינהג כפי שמובנת לו משמעות הנאמר בקיצור שולחן ערוך!

אם לגבי שולחן ערוך של ה„בית יוסף” התעורר דיון כיצד ניתן לפסוק משם הלכה בלי לדעת את המקורות ואת הטעמים³⁷ – מובן מה עלול לנבוע מכך שהתורה נמסרת בידי של כל אחד ואחד, שיפסוק בעצמו דין לפי קיצור שולחן ערוך!

בענין זה צריך לקיים „והחי יתן אל לבו”³⁸ – מעבודתו של בעל ההילולא, שסיכן עצמו, למרות שמעשים אלו היו כרוכים בסכנת נפשות ממש, לייסד את מה שנקרא עתה בשם בתי-מדרש לרבנים –

ומכך נלמדת ההוראה, שכל אלו הראויים לכך (ואפילו אם יש ספק אם הם ראויים, הרי במצב כפי שהוא עתה יש לנהוג לחומרא), ילמדו באופן של לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא.

וזכות הרבים מסייעתם, ובמיוחד כאשר הדבר חשוב לא רק לציבור של עיר אחת, אלא לפי המצב עתה, חשוב הדבר למאות קהלות בארה”ב ובמדינות אחרות, שנותרו, כפשוטו, ללא רבנים מורי-הוראה בשולחן ערוך. וכך גם מאות יישובים בארץ-הקודש – „ארץ אשר... עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה”³⁹, שאין להם רבנים – שתהא להם סיעתא דשמיא הדרושה כדי לכוון להלכה⁴⁰, ולהיות „דן דין אמת לאמיתו”, שעל-ידי כך נעשים שותף לקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית⁴¹.

ו. חינוך על טהרת הקודש

הנקודה השניה החשובה במיוחד לתקופתנו

שתבצע כוונת הקדוש-ברוך-הוא, כאשר העובד עצמו אינו מציאות עצמאית, או עבודתו היא בעיקר בבחינת תחתונים, כי דוקא על-ידי כך מושגת המטרה „נתאוה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים”.

ח. בתקופתנו חסר לימוד הלכה למעשה

כיום צריך להבהיר כל ענין במילים פשוטות: מכל ההוראות הרבות שלעיל יש שני ענינים שחלה בהם התדרדרות בתקופתנו:

הענין הראשון הוא – לימוד הלכה למעשה. רואים, שבאופן כללי לימוד התורה הולך ומתרבה, הן בכמות והן באיכות. אבל הלימוד באופן של לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא – שממנו ייצאו רבנים שיוכלו לפסוק שאלות בכל ארבעת חלקי השולחן ערוך (ובמיוחד בחלק אורח חיים) – הולך ופוחת ר”ל מדור לדור ומשנה לשנה ומחדש לחדש.

לגבי אי-ידיעת ההלכות של חלק חושן משפט, יש לקוות, שעקב מצב וחוקי המדינה לא תצמחנה מכך תקלות רבות. אך לגבי אבן העזר, יורה-דעה, ועל-אחת-כמה-זוכמה לגבי אורח-חיים – ההלכות החשובות למעשה ממש, בחי היום-יום, ולא רק בזמנים מסויימים, כשמו „אורח-חיים” – אין כמעט אצל מי לברר. כאשר באים למישהו המשקיע את כל זמנו בלימוד התורה, ושואלים אותו שאלה הלכתית, הוא משיב: אני עסוק בלימוד התורה באופן של „יגדיל תורה ויאדיר”, הולך ומוסיף אור. אך לפסוק דין בהלכות ברכות הנהנין, בהלכות תפלה, או בהלכות קריאת שמע – הלכות אלו הוא לא למד!

לגבי אורח חיים יש פגם כפול: בנוסף לכך שחסרים רבנים שיוכלו לפסוק בהלכות אלו, נוספת הסכנה שכל אחד ייעשה „פוסק” לעצמו:

בעל-הבית וסוחר, שאיננו רב, אם הוא ירא-שמים, לא ישלה את עצמו שהוא יכול לפסוק בעצמו שאלה בהלכות גיטין, ואפילו לא שאלה בהלכות יורה דעה. כאשר מתעוררת אצלו שאלה הוא מחפש רב ומורה-הוראה בפועל.

(37) ראה יד מלאכי כללי השו”ע אות א’. וראה קו”א להל’ ת”ת לאדה”ו רפ”ב.

(38) קהלת ז, ב. וראה תרגום שם.

(39) עקב יא, יב.

(40) סנהדרין צג, ב. וראה יומא שם.

(41) שבת י, א.

מי שאינו מסוגל לעמוד בנסיון של לימודי קודש בלבד, יכול במסגרת שמאפשרים חוקי המדינה, להשתדל, שרוב זמנם של התלמידים והתלמידות, ולפחות רוב תשומת לבם, יהיו קשורים ללימודי קודש, ורק ההכרחי לכל הדעות בלבד יוקדש ללימודי חול.

(וזאת, בנוסף לכך שלימודי החול לא יתקיימו בבוקר בתחילת הלימוד – ראשית עריסותיכם)⁴⁵,

אין זה מנוגד כלל לחוק ש, ראשית עריסותיכם, "תרימו תרומה לה'" – שירוממו את הילד אל הקדוש-ברוך-הוא באמצעות לימוד תורתו של הקדוש-ברוך-הוא⁴⁶, ורק לאחר מכן, כאשר הילד כבר עייף, ואין ברירה, יוקדש זמן מצומצם ביותר ללימודי חול).

וכיון ש, איני מבקש... אלא לפי כחן⁴⁷, הרי ודאי, שבמאמץ קל ביותר, ובתשומת הלב המתאימה, ניתן לצמצם מיד את הזמן שילדי ישראל מקדישים ללימודי חול, ולהקדיש זמן רב הרבה יותר, באי-ערוך, הן בכמות והן באיכות, ללימודי קודש. צריך רק להחליט על-יך מתוך תחושה שזו חובה מפני שכך נפסק בהלכות תלמוד-תורה⁴⁸, ואז ברור שיצליחו לבצע זאת.

וכשם שראו אצל בעל ההילולא, שבלי להתחשב בכך שבימיו לא נראתה כלל בדרך הטבע האפשרות, שמאמציו למען חינוך על טהרת הקודש במדינה היא ישאו פרי – רואים עתה בעיני בשר את הפירות שצמחו מכך

– שכאשר יוצאים לרחוב בערים הגדולות של ארה"ב או בכל מקום אחר, ופוגשים נכדים של אנשים אשר שהו לפני עשרים או ארבעים שנה במדינה היא, ורואים שהנכד מתנהג בדרך התורה והמצוות, ותמהים: כיצד יכלו

דרשה מהרבנים לעשות שינויים בחינוך כו' – וחזר עליו כ"ק מו"ח אדמו"ר בצאתו ממאסרו לנסוע לעיר מקלטו קאסטראמא – נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א ע' 350. לקו"ד ח"ד תרצב, א. ועיי"ש המשך הדיבור.

(45) שלח טו, כ. וראה סה"מ קונטרסים שם קסה, א.

(46) ראה גם לקו"ש ח"ב (המתורגם) ע' 26. ח"א ע' 307

ואילך.

(47) במדבר" פ"ג, ב.

(48) לאדה"ז פ"ג ס"ו, ושי"נ.

היא – אופן החינוך של תינוקות של בית רבן: עקב חוקי המדינה של מדינה זו, ארה"ב, והדומות לה, נוצר מצב מבהיל. נקבע שאצל ילד – לא רק בן חמש למקרא, אלא אפילו בגיל של בן עשר למשנה ובן י"ג למצוות ובן חמש עשרה לגמרא – לא יכול לעבור יום במשך שנת הלימודים ללא לימוד לימודי חול.

לגבי זאת יש ללמוד מבעל ההילולא, אשר מסר נפשו בפועל, ואף שלח יהודים אחרים למסור נפשם, כדי להקים חדרים לילדים יהודים, ושהלימוד בחדרים אלו יהיה על טהרת הקודש, בלי לשנות ח"ו את דרכי החינוך שהיו נהוגות בעם ישראל במשך כל הדורות,

הרי על-אחת-כמה-זוכמה בימינו אלה, ובמדינה זו, ארה"ב, וכדומה לה, שאין זה ח"ו מצב של סכנה גופנית, וצריך להשתדל ביותר, שהחינוך של ילדי ישראל יושתת לגמרי על טהרת הקודש, ללא עירוב לימודי חול, מלבד כאשר החוק אינו מאפשר זאת, וגם אז במדה המועטה ביותר שהוא מחייב.

י. יש להשתדל לצמצם ככל האפשר את לימודי החול

אפילו אלו שאינם יכולים לעמוד בנסיון, הרי לאמיתו של דבר ניתן בדרכים רבות לצאת ידי חובת ענין זה בפרט קטן ובהיקף הקטן ביותר, אין הכרח כלל שלימודי החול יתקיימו בכמות ובאיכות כפי שנהוג עתה בבתי הספר שבהנהלה של אנשים, או נשים, יראי שמים.

צריך רק לעוררם ולעודדם, שהשתדלותם אינה צריכה להיות כלי-כך לדייק בקיום חוקי המדינה, אלא בקיום המצוות והחוקים של, להבדיל, הקדוש-ברוך-הוא, אשר לגביהם כל יהודי, מושבע ועומד מהר סיני⁴², לפני שהיו בכלל חוקי המדינה.

אמנם, דינא דמלכותא דינא⁴³, אך בכל זאת, בנוסף לכך שבעניני יהדות, אין מעלינו היהודים מי שיכפה דעתו עלינו⁴⁴, הרי אפילו

(42) שבוועת כא, ב. ושי"נ.

(43) גיטין י, ב. ושי"נ.

(44) לשון כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע כשהמלוכה

להישאר קשורים ליהדות!?

וכאשר חוקרים ודורשים, מגלים, שלאב, למדריך, או לסב וכדומה, היה קשר או מגע עם אחד מהשלוחים של בעל ההילולא, אשר הוא עוררו ליהדות, ולמד אתו, והתחבא ביחד עמו בעליית הגג, או במרתף, כדי ללמוד וכדומה – ולכן הוא נשאר יהודי –

ובדומה לכך לגבי כל אלו אשר „הולכים באורחותיו נצח סלה ועד“⁴⁹, שעל-ידי

המאמצים בעבודה שלעיל של חיווק החינוך על טהרת הקודש, בודאי יצליחו להקים את „צבאות ה“⁵⁰, אשר ייצאו בקרוב ממש מגלות זו האחרונה, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, ובעגלא דידן.

(משיחת יו"ד שבט תשל"ז)

(50) ראה תו"א ס, ג. המשך מאמרי ההילולא סעיף יו"ד ואילך.

(49) אגה"ק סי' וך (קמו, א).

לזכות

כ"ק אדוֹנֵנוּ מוֹרְנוּ וּרְבִינוּ

מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ

ויה"ר שע"י קיום הוראת

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח (בשיחת ב' ניסן ה'תשמ"ח)

להכריז יחי, יקויים הבטחתו הק',

שההכרזה תפעל 'ביאת דוד מלכא משיחא'

יחי אדוֹנֵנוּ מוֹרְנוּ וּרְבִינוּ מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ

לְעוֹלָם וָעֶד

הוספה

בשורת הגאולה

יד.

והדגשה יתירה בנוגע להכנה להגאולה ע"י חיזוק האמונה והבטחון והצפי' לגאולה, „אחכה לו בכל יום שיבוא“¹ – כלשון בעל ההילולא²:
עמדו הכן כולכם לקבל פני משיח צדקנו.

ובפרט בשנה זו, „הי' תהא שנת נפלאות אראנו“, ולאחרי שכבר ראו נסים ונפלאות בתקופה האחרונה, כולל ובמיוחד – יציאתם של רבים מישראל ממדינה ההיא לארץ ישראל, ועי"ז גם קירובם ליהדות תורה ומצוותי', שענין זה הוא מעין ודוגמא והכנה קרובה לקיום היעוד³ „קהל גדול ישובו הנה“.

ובזה ניתוסף עוד יותר בימים האחרונים ממש:

המאורעות דימים האחרונים בהענין ד„מלכיות מתגרות זו בזו“ מדגישים שנמצאים בסמיכות ממש להגאולה, כמבואר במדרשי חז"ל⁴ שענין זה הוא מסימני הגאולה.

ובלשון המדרש⁵ „שנה שמלך המשיח נגלה בו . . . מלך פרס מתגרה במלך ערבי . . . וכל אומות העולם מתרעשין ומתבהלין . . . ואומר להם (הקב"ה לישראל) בני אל תתייראו, כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם . . . הגיע זמן גאולתכם“.

. . . ובנוגע לפעולותיהם של שונאי ישראל שמנסים לפגוע ח"ו – אין בהם ממש, ולא יעלה הדבר בידם,

(1) עיקר הי"ב מי"ג עיקרים.

(2) „היום יום“ ט"ו טבת. ובכ"מ.

(3) ירמ' לא, ז.

(4) ב"ר פמ"ב, ד. מדרש לקח טוב לך לך יד, א.

(5) יל"ש ישעי' רמז תצט.

. . . השייכות דמאורעות אלה לבנ"י היא – הידיעה ש"הגיע זמן גאולתכם", שלכן, עמדו הכן כולכם לקבלת פני משיח צדקנו, כולל ובמיוחד ע"י ההוספה בעניני תומ"צ, אשר, ע"י "מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה"⁶.

(משיחות ש"פ בא, ד' שבט תנשא)

(6 רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד.

סא.

דער חידוש פון אונזער דור – דער דור התשיעי לגבי כל הדורות שלפני זה, ביז אויך בדור שלפנ"ז (דור השמיני): וויבאלד אַז די גאולה איז דעמולט ניט געקומען בפועל, איז דער "בא אל פרעה" (דער גילוי פון "אתפריעו כל נהורין"¹ למטה) ניט געווען בתכלית השלימות אַלס נשמה בגוף בריא (ס'איז געווען די הסתלקות הנשמה מן הגוף, און אויך די נשמה בגוף איז געווען במצב אַז דער "הדיבור הוא בגלות" וכו'); משא"כ בדורנו זה – דער דור האחרון פון גלות ודור הראשון פון גאולה – ווערט תומ"י "נתלו המאורות", אַז ניט נאָר וואָס עס פעלט ניט ח"ו אין די מאורות הגדולים פון גילוי תושב"כ און תושבע"פ², נאָר אדרבה – עס קומט צו נאָך אַ העכערע שלימות בזה [ניט באופן פון "כבד פה מאורייתא שבע"פ וכבד לשון מאורייתא שבכתב"³, זייענדיק למעלה

(1) זח"א רי, א.

(2) ראה של"ה בהקדמתו טז, סע"א. מס' שבועות שלו קצא, א. וראה לקו"ת שה"ש יא, ד. אוה"ת בראשית יד, א. לו, סע"ב. במדבר ע' מו. מג"א (בהוצאת תש"נ – ע' קמט). נ"ך ע' ריז. ועוד. וראה לקו"ש ח"ל ע' 10 ואילך.

(3) זח"ג כה, רע"א.

מזה], באופן אֶז אַלס נשמות בגופים נעמט מען אויף בפנימיות „אתפריעו כל נהורין“ וואָס „נתלו“ איצטער, דורך דעם וואָס עס קומט גלייך משיח צדקנו, „שלח נא ביד תשלח“⁴, וילמד תורה את כל העם כולו⁵, ביז „תורה חדשה מאתי תצא“⁶.

. . . מ'זעט בפועל (ווי גערעדט כמ"פ לאחרונה) ווי די אומות העולם בכו"כ מדינות זיינען מסייע אידן אין זייער עבודה (ע"ד און נאָכמער ווי ס'איז געווען באַ יציאת מצרים), ביז אַז אויך מדינה ההיא וועלכע איז געווען סגורה ומסוגרת אַ ריבוי שנים, און מ'האָט פון דאָרט ניט אַרויסגעלאָזט אידן און זיי ניט דערלאָזט צו מקיים זיין תומ"צ בשלימות וכו' – איז לאַחרונה נשתנה געוואָרן מן הקצה אל הקצה, און איצטער איז ניט נאָר וואָס מ'לאָזט אידן זיך פירן דאָרט ווי ביי זיי קומט אויס, און מ'לאָזט זיי פון דאָרט אַרויספאַרן, נאָר נאָכמער – מ'איז זיי דערצו מסייע.

ביז אַז מ'זעט היינט בפועל אַז נוסף לזה וואָס אידן זיינען „הכן כולכם“ צו דער גאולה, שטייען אויך די אוה"ע „הכן כולכם“ אַז אידן זאָלן שוין אַרויסגיין פון גלות און גיין אין ארץ ישראל בגאולה האמיתית והשלימה,

און נשמות בגופים בלי שום הפסק כלל, קומט מען גלייך צו תכלית השלימות פון „בא אל פרעה“ בגאולה האמיתית והשלימה, די שלימות הגילוי פון „אתפריעו כל נהורין“, „והי' לך הוי' לאור עולם“⁷.

. . . מ'האָט גערעדט כמ"פ, אַז ס'איז שוין „כלו כל הקיצין“⁸ און מ'האָט שוין אַלץ פאַרענדיקט, און די גאולה האָט שוין פון לאַנג געדאַרפט קומען, און מפני טעמים שאינם מובנים כלל וכלל איז זי נאָך ניט געקומען.

(4) שמות ד, יג.

(5) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.

(6) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(7) ישעי' ס, יט.

(8) סנהדרין צז, ב.

דערפון איז מובן, אַז עכ"פּ איצטער, דאַרף די גאולה קומען תיכף ומיד ממש. ובלשון העולם: ס'איז די העכסטע צייט אויף דער גאולה האמיתית והשלימה!

. . . ברוחניות הענינים (ביז אין די „העכסטע“ דרגות) האָט מען שוין שלימות הענינים ביז אויך די שלימות פון גאולה (רוחנית), די עיניים רוחניים פון אַ אידן זעען שוין די גאולה; איצטער דאַרף זיין די פתיחה פון די עיניים גשמיים, אַז אויך זיי זאָלן זען די גאולה ווי זי איז בגלוי לעיני בשר אין דעם איצטיקן צייט . . .

ובנוגע לפועל . . . יעדערער זאָל אויף זיך אָננעמען אַז זיין לימוד בתורתו פון דעם בעל ההילולא זאָל אויך משלים וממלא זיין דאָס וואָס האָט געפעלט אין דער התפשטות והפצת המעינות צוליב דער מניעה ועיכוב בכה הדיבור פון דעם בעל ההילולא, סיי דורך דעם אייגענעם לימוד בדיבור און סיי אין הפצת המעינות חוצה צו אַנדערע.

(משיחות יום ד' פ' בא, ג' שבט, וש"פ בא, ו' שבט תשנ"ב)

החידוש דדורנו – הדור התשיעי לגבי כל הדורות שלפני זה, עד לדור שלפנ"ז (דור השמיני): מכיון שהגאולה לא באה אז בפועל, ה"בא אל פרעה" (הגילוי ד„אתפריעו כל נהורין“¹ למטה) לא הי' בתכלית השלימות כנשמה בגוף בריא (היתה הסתלקות הנשמה מן הגוף, וגם הנשמה בגוף היתה במצב ש„הדיבור הוא בגלות“ וכו'); משא"כ בדורנו זה – הדור האחרון לגלות והדור הראשון לגאולה – נעשה תומ"י „נתלו המאורות“, שלא זו בלבד שלא חסר ח"ו במאורות הגדולים דגילוי תושב"כ ותושבע"פ², אלא אדרבה – נוספת בזה שלימות נעלית יותר [לא באופן ד„כבד פה מאורייתא שבע"פ וכבד לשון מאורייתא שבכתב“³, להיותו למעלה מזה], באופן שכנשמות בגופים מקבלים בפנימיות „אתפריעו כל נהורין“ ש„נתלו“ עתה, עי"ז שמשיח צדקנו בא מיד, „שלח נא ביד תשלח“⁴, וילמד תורה את כל העם כולו⁵, עד „תורה

חדשה מאתי תצא"⁶.

... רואים בפועל (כמדובר כמ"פ לאחרונה) שאומות העולם בכו"כ מדינות מסייעים לבנ"י בעבודתם (ע"ד ויותר מכפי שהי' ביציאת מצרים), עד שגם במדינה ההיא שהיתה סגורה ומסוגרת ריבוי שנים, ולא נתנו ליהודים לצאת ממנה ולא איפשרו להם לקיים תומ"צ בשלימות וכו' – הרי לאחרונה נשתנתה מן הקצה אל הקצה, וכעת לא זו בלבד שמאפשרים ליהודים להתנהג כרצונם, ומאפשרים להם לצאת משם, אלא עוד יותר – מסייעים להם בכך.

עד שרואים כיום בפועל, שנוסף לזה שבנ"י עומדים „הכן כולכם” לגאולה, גם אוה"ע עומדים „הכן כולכם” שבנ"י יצאו כבר מהגלות וילכו לארץ ישראל בגאולה האמיתית והשלימה,

ונשמות בגופים בלי שום הפסק כלל, באים מיד לתכלית השלימות ד„בא אל פרעה” בגאולה האמיתית והשלימה, שלימות הגילוי ד„אתפריעו כל נהורין”, „והי' לך הוי' לאור עולם”⁷.

... דובר כמ"פ, שכבר „כלו כל הקיצין”⁸ וכבר סיימו הכל, והגאולה היתה צריכה לבוא כבר מזמן, ומפני טעמים שאינם מובנים כלל וכלל עדיין לא באה.

מזה מובן, שעכ"פ כעת, צריכה הגאולה לבוא תיכף ומיד ממש. ובלשון העולם: זהו הזמן הכי נעלה (העכסטע צייט") לגאולה האמיתית והשלימה!

... ברוחניות הענינים (עד לדרגות „הכי נעלות") יש כבר שלימות הענינים עד גם לשלימות דגאולה (רוחנית), העיניים הרוחניות של יהודי רואים כבר את הגאולה; כעת צריך רק לפתוח את העיניים הגשמיות, שגם הם יראו את הגאולה כפי שהיא בגלוי לעיני בשר בזמן הזה. . . .

ובנוגע לפועל . . . כל אחד יקבל על עצמו שהלימוד בתורתו של בעל

הוספה / בשורת הגאולה

ההילולא ישלים וימלא גם מה שנחסר בהתפשטות והפצת המעינות בגלל המניעה ועיכוב בכח הדיבור דבעל ההילולא, הן ע"י לימודו לעצמו **בדיבור** והן בהפצת המעינות חוצה לאחרים.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

קבצים גרפיים וקבצי טקסט:

דבר מלכות: שיחות כ"ק אד"ש מה"מ מהשנים תנש"א-תשנ"ב.
יחי המלך: קונטרס שבועי, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.
המעשה הוא העיקר: לקט הוראות למעשה בפועל משיחות כ"ק אד"ש מה"מ (החל משנת תשמ"ח).
שיחת הגאולה: גיליון שבועי של ימות המשיח, בהוצאת "האגודה למען הגאולה האמיתית והשלימה".
מעין חי: גיליון שבועי לילדים, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.
האמונה הטהורה: גיליון שבועי בעניני אחרית הימים.

קבצים גרפיים בלבד:

לקוטי שיחות: שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ היו"ל לקראת כל שבת ב-770, על-ידי "ועד להפצת שיחות".

חדש לקוטי שיחות (מתורגם): שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ הגדפס בספרי לקוטי שיחות, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.
להקהיל קהילות: גיליון שבועי מתורתו של משיח בעניני הקהלת קהילות בשבת, בהוצאת צא"ח העולמית, ניו-יורק.

קבצי טקסט בלבד:

פנימיות: ירחון לבני הישיבות, בהוצאת מרכז את"ה בארץ הקודש.
ליקוט ניגונים: שתי חוברות על הניגונים שניגן וביאר כ"ק אד"ש מה"מ, בהוצאת קה"ת (תשנ"ב).
דרך הישרה: (אידיש) קונטרס מיוחד לילדים, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.
לעבן מיט דער צייט: (אידיש) קטעים לפרשת השבוע מתוך הספר, בהוצאת ישיבת "אהלי תורה", ניו-יורק.
דבר תורה: (אידיש) דף שבועי לילדים, היו"ל על-ידי מוסד חינוך "אהלי תורה", ניו-יורק.

כמו-כן ניתן להוריד באתר את "קונטרס בית רבינו שבבבל"

ושיחת ש"פ שופטים התנש"א

מדור מיוחד לספרים וחברות באנגלית בעניני גאולה ומשיח!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב

וכתובתו: <http://www.moshiach.net/blind>

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת עוסק בצ"צ ורב פעלים
ר' יונה בן הרה"ח הרה"ת ר' מאיר ע"ה
אבצן

מקושר בלו"נ לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח
ומסור ונתון להוראותיו פעולותיו וענייניו הק'
עסק במסירה ונתינה בשליחות הק'
בתרגום הדפסת והפצת תורת כ"ק אדמו"ר מה"מ
ותורת רבותינו נשיאנו
וספרים בענייני משיח וגאולה בכל קצווי תבל
ע"י "ועד שיחות באנגלית" שניהלו למעלה מארבעים שנה
פירסם באמצעות מערכת טלפונית
וה"רשת" שיעורי לימוד יומיים
בספר התניא וברמב"ם בהתאם לתקנה הק'
פעל במרץ ובהצלחה בשידוכי בני ובנות ישראל
והביא להקמת מאות בתים בישראל
עסק בעזר גשמי ורוחני מתוך אהבת ישראל
וקיבל את כאו"א בסבר פנים יפות
זכה להקים דור ישרים מבורך בנים ובנות
עוסקים בתורה ובמצוות ומקושרים לנשיא דורנו
נפטר במיטב שנותיו ביום רביעי פ' בא
ג' שבט שנת ה'תשע"ט
ת. נ. צ. ב. ה.
(מנוסח המצבה)

*

DEDICATED BY
ENLIGHTENMENT FOR THE BLIND, INC.
Rabbi Yosef Yitzchok שיחי' Shagalov
Los Angeles, California

For this and other books on Moshiach & Geulah, go to:
<http://www.torah4blind.org>

TO DEDICATE AN ISSUE IN HONOR OF A LOVED ONE, CALL (323) 934-7095

הכתובת להשיג השיחות באינטרנט:
<http://www.torah4blind.org>